

губернское жандармское управление» [6, 271], № 555 «Помощник начальника Таврического губернского жандармского управления в Керчь-Еникальском градоначальстве и Керченском порту» [6, 226], № 556 «Севастопольское жандармское управление с Ялтинским и Евпаторийским уездами» [6, 227], № 815 «Помощник начальника Севастопольского городского жандармского управления» [6, 307] и № 771 «Керченская крепостная жандармская команда» [6, 295]. Общее количество дел в них составляет 644 единицы, охватывающих период с 1879 по 1917 годы. Также архив располагает двумя фондами охранных отделений: № 770 «Таврическое губернское охранное отделение» [6, 295] и № 816 «Севастопольское охранное отделение» [6, 308], где находятся 25 дел, освещающих период с 1902 по 1916 годы.

Подводя итог всему вышеизложенному, следует отметить, что повышенное внимание со стороны властей к архивам органов политической полиции в разное время объяснялось находившимся в них массивом уникальной информации. И на сегодняшний день изучение материалов фондов органов политической полиции и сыска продолжает оставаться одним из направлений научных изысканий, ведь среди жандармских бумаг могут храниться ответы на многие проблемные вопросы истории Крыма и Северной Таврии конца XIX – начала XX веков.

Ссылки

1. Королёв В.И. Действовать энергично и по закону. История политической полиции Крыма / В.И. Королёв. – Симферополь: АнтикВА, 2007. – 196 с.
2. Крестьянников В.В. Органы политического сыска в Севастополе в конце XIX – начале XX века / В.В. Крестьянников // Историческое наследие Крыма. – 2008. – № 21. – С. 85-89.
3. Пасечников И. Жандармы Крыма в зеркале Восточной войны (1853-1856 гг.) / И. Пасечников // Military Крым. – 2011. – № 19. – С. 26-31.
4. Государственный архив в АР Крым (ГААРК), ф. 26, оп. 1, д. 12127.
5. Краткий систематический свод действующих законоположений и циркулярных распоряжений, относящихся до обязанностей чинов Губернских Жандармских Управлений по наблюдению за местным населением и по производству дознаний / сост. А. Добряков. – СПб., 1903. – 650 с.
6. Государственный архив в Автономной Республике Крым: анотований реєстр описів: в 2 т. – Симферополь: АнтикВА, 2007. – Т. 1: Фонды дорадянського періоду. – 388 с.
7. ГААРК, ф. 26, оп. 2, д. 3460.
8. ГААРК, ф. 706, оп. 1, д. 4.
9. Хроника революционных событий в Крыму 1917-1920 гг. / сост. И.П. Кондратов, В.А. Широков. – Симферополь: Крым, 1969. – 190 с.
10. ГААРК, ф. Р-1694, оп. 2, д. 4.
11. ГААРК, ф. 556, оп. 1, д. 26.
12. Протокол заседания ТУАК от 14 мая 1917 г. // ИТУАК. – 1919. – № 56. – С. 312-317.
13. Протокол заседания ТУАК от 12 июля 1917 г. // ИТУАК. – 1919. – № 56. – С. 318-324.
14. ГААРК, ф. Р-415, оп. 5, д. 4.

15. Андросов С. Крымский архив: прошлое и настоящее / С. Андросов // Крымские известия. – 2007. – 8 сентября. – С. 3.

Пасечников І.О. До питання про долю архівів органів політичної поліції Таврійської губернії

У статті розглядаються основні (проблемні) аспекти історії архівів жандармерії та охоронних відділень Таврійської губернії. Аналізується процес діловодства органів політичної поліції в XIX – на початку XX ст. Особливу увагу в статті приділено ставленню влади до жандармських документів в період з 1917 по 1991 роки. Також описується сучасний стан даних матеріалів у фондах Державного архіву в Автономній Республіці Крим (ДААРК).

Ключові слова: політична поліція, жандармерія, охоронні відділення, архів, діловодство, фонди, Таврійська вчена архівна комісія (ТВАК), Державний архів в Автономній Республіці Крим (ДААРК).

Pasechnikov I.A. To a question about the fate of the archives of the political police of Taurida Governorate

The article examines the main (problem) aspects of the history of archives of the gendarmerie and guard departments of Taurida Governorate. The author analyzes office work process of the political police in the XIX - early XX century. Particular attention is paid to the attitude of the authorities to the documents of the gendarmerie during the period 1917 to 1991. It also describes the current state of these materials in the funds of the State Archive in the Autonomous Republic of Crimea (SAARC).

Key words: security police, the gendarmerie, guard departments, archive, office work, funds, Taurida scientific archives commission (TSAC), State Archive in the Autonomous Republic of Crimea (SAARC).

31.03.2011 р.

УДК 94 (477.8) «1921/1939»: 304.44
+ 94 (438) «1921/1939»: 304.44

О.Н. Гаврилюк

ПРЕСА МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩИ ПРО ВИВЧЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНИХ ЕТНІЧНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

У статті розглядаються матеріали ряду періодичних видань Другої Речіпосполитої (1918-1939 рр.) польською та українською мовами, які у політичному контексті стосувалися долі пам'яток історії та культури української спільноти в межах цієї держави. Звернена увага на проблеми дослідження та охорони насамперед церковної старовини на підвладних тоді міжвоєнній Польщі українських етнічних землях. Підкреслено, що численні публікації з проблеми з'явилися у середині – другій половині 1938 р. Це пов'язано з варварською акцією нищення польською владою православних церков на Холмищині та Південному Підляшші протягом травня-липня 1938 р. Простежено відбиття у пресі перебігу й трагічних наслідків цієї акції, ставлення авторів публікацій до політики влади, позиції громадськості країни щодо руйнування православних святинь.

Ключові слова: міжвоєнна Польща, преса, українське населення, культурна спадщина, 1938 р.

Серед багатьох проблем історії України новітнього часу продовжує зберігати актуальність тема взаємин української та польської спільнот у межах міжвоєнної Польщі (1918-1939 рр.). Одним із визначальних чинників, що пояснює цю обставину, є нез'ясованість низки питань вищезгаданих суперечливих за своїм характером стосунків. До їх числа відноситься розробка та здійснення державними структурами специфічної політики стосовно пам'яток історії та культури українства на західних етнічних українських землях, котрі входили до складу міжвоєнної Польщі (Західна Волинь, Західне Полісся, Берестейщина, Пінщина, Холмщина, Підляшшя, Східна Галичина, Надсяння та Лемківщина). Потребують дослідження позиція громадськості щодо цієї політики, зусилля представників української спільноти у збереженні культурної спадщини рідної нації тощо.

Вагомим джерелом інформації з вищезазначеної проблематики виступає періодика Другої Речіпосполитої польською та українською мовами – як загальнопольська, так і та, що носила регіональний характер. Міжвоєнний період у Польщі характеризувався загалом стрімким розвитком друкованих засобів масової інформації. За статистикою, у 1925 р. в країні існувало 1700 періодичних видань, у 1937 р. – майже 2700 [22]. Кількісний ріст найменувань періодики, їх накладів свідчив, враховуючи й інші складники цього процесу, про потужну державну культурну політику. Її метою було інтегрувати у польський соціум культуру національних меншин, зробити державу моноетнічною. Серед цих меншин українці займали перше місце: за деякими даними, на початку 1930-х рр. вони складали майже 28 % населення Другої Речіпосполитої. Тому не випадково головні зусилля влада спрямувала на асиміляцію, спольщення саме українців.

Усі ці процеси, як чимало й інших питань тодішнього повсякденного життя південно-східних воєводств країни з домінуючим тут українським населенням, висвітлювали польськомовні періодичні видання. Природно, що своєю увагою вони не обходили й проблему культурної спадщини українства на цих теренах, висловлювали власне бачення приналежності багатьох її об'єктів українській культурі.

Щодо української преси міжвоєнної Польщі, то, перебуваючи в умовах політичної залежності, вона тим не менше володіла певними можливостями для власного розвитку. Проте ці можливості українська періодика повинна була шукати сама, спираючись насамперед на українську громадськість. За підрахунками науковців, у Другій Речіпосполитій за весь період її існування побачило світ близько 150 українських періодичних видань [1; 2]. Однак, наприклад, у 1930-му р. тут видавалася тільки одна щоденна українська газета: нею було львівське

«Діло» (для порівняння: аналогічних німецьких видань налічувалося 17; єврейських – 20) [18, 357-359]. Діяльність української преси проходила у тривалій і постійній боротьбі за власне існування, збереження національної ідентичності, в обороні прав української частини польського суспільства, у протидії поглинанню її домінуючою польською культурою. В таких умовах закономірним було звернення українських періодичних видань до культурної спадщини рідного народу як до потужного засобу його консолідації, самозбереження під тиском чужого культурного оточення.

Уважне вивчення напрацювань польської історіографії дає змогу зробити висновок про практично повну відсутність наукових розвідок з означеної теми. Аналогічною виглядає ситуація й в українській історіографії. Винятком можуть бути хіба що окремі статті, де матеріал преси про дослідження та збереження пам'яток історії й культури українського соціуму в міжвоєнній Польщі подається крізь призму висвітлення діяльності пам'яткознавців чи пам'яткознавчих осередків того чи іншого регіону [7; 6; 3].

Тому, враховуючи наукову новизну теми, її актуальність й практичну значущість у контексті сучасних українсько-польських взаємин, автор ставить за мету показати відбиття на сторінках окремих періодичних видань міжвоєнної Польщі позиції державної влади та громадськості щодо культурної спадщини українства, ставлення авторів публікацій до цієї позиції.

Одним із маловідомих на сьогодні видань, що зверталось до пам'яткознавчої тематики, був часопис «Люблінсько-пограничний огляд» («Przegląd Lubelsko-Kresowy»). Акцент на його публікаціях не є випадковим. Адже під своєрідним «патронатом» тодішнього Люблінського воєводства знаходилося Волинське та Поліське воєводства Другої Речіпосполитої, заселені головним чином українською людністю. Тому у публікаціях часопису помітне місце займали сюжети, що мали за мету ознайомити читачів з пам'ятками історії та культури Західної Волині та Західного Полісся. На підставі опрацювання змісту і стилю надрукованих у часописі матеріалів можна бачити, що вони носили головним чином популяризаторський характер, просякнутий пропольським духом. Тут чимало об'єктів української культурної спадщини зараховувалось до надбань польської нації. Приміром, П. Яворський у статті «Історичний нарис про Волинь» недвозначно зазначав: «Поляки, особливо польська шляхта, не лише заколонізували Волинь, не тільки запровадили тут західну культуру, сильно розвинули сільське господарство і промисли ..., але ще обороняли цей край власною кров'ю від ворогів – татарів і москалів» [17].

Інший автор – В. Піотровський – у статті про

музей православних князів Острозьких в Острозі писав: «Діяння наших предків є мірилом нашого народного генію, який, постійно прямуючи до вищих щаблів загальнолюдської цивілізації, залишив по собі монументальні пам'ятки – незнищенні етапи своєї потужної індивідуальної і расової творчості. Наші східні воєводства, і, між іншим, Волинь, наповнені такими чудовими пам'ятками» [19, 5]. В. Піотровський у пропольському дусі розповів про історію будівель замку князів Острозьких, створення тут перед Першою світовою війною і відновлення у 1922 р. музею [19, 7].

Під промовистим гаслом «Руїни польських сторожових башт на кресах» у 8-му і 9-му номерах за квітень 1925 р. часопис подав матеріал К. Іваницького про Луцьк і Луцький замок [15; 16]. Автор розповів про історію замку, перебудованого у XV ст. православним литовським князем Любартом-Дмитром з давньоруської дерев'яної твердині у муровану оборонну споруду, реставрацію окремих архітектурних об'єктів Луцька. Він зазначив, що «замок в Луцьку є у цілій східній частині Польщі однією з найпрекрасніших пам'яток величі і міці Польщі» [15, 4]. К. Іваницький подав технічні і будівельні характеристики його складових (башт, стін, фундаменту, ін.), навів свідчення люстрацій 1545, 1552, 1555, 1765 та 1789 рр. про поступовий занепад споруди. На завершення публікації автор, показуючи непривабливий вигляд замку станом на початок 1925 р., зазначив: «Про Луцьк належить сказати: спи спокійно і відпочивай великий замок-рицарю до часу, поки вдячна Річпосполита Польська за твої давні, докладені для неї зусилля не оздобить тебе відновленими шатами і у твоїх стінах заснує музей Волинської землі, сторожею якої ти був і яка дала нашій вітчизні вірних синів – славних героїв» [16, 7].

Матеріал К. Іваницького про Луцький замок супроводився серією світлин, на яких зафіксовано вигляд різних частин споруди. На сторінках часопису вміщено чимало світлин й про інші архітектурні старожитності Волинського, Поліського та Люблінського воєводств; багато з них неспростовно засвідчують свою приналежність до української культурної спадщини. Це такі пам'ятки, як Зимненський Святогірський монастир поблизу м. Володимира-Волинського, Василівська церква і Святоуспенський собор цього міста [14]; православна церква у Перевалах на Поліссі [21]; уніатські церкви у Гребенному, Турковичах, Підгірцях та Грубешові на Холмщині [20]; залишки ратуші і замку князів Вишневецьких у Вишнівці поблизу старовинних Кременця та Почаєва [23, 8-9]. В останньому випадку до зображення оборонної споруди додано коментар, що розповідає про її спорудження, складну долю у XIX ст. (перепродаж, знищення цінних колекцій і скарбів, руйнування, ін.). Наголошуючи, що тепер

у замку працює реміснича школа, автор коментаря А. Вятровський, зокрема, зазначив: «І як колись вирушав з цього місця під керівництвом дієвого Яреми (Яреми Вишневецького – О. Г.) польський вояк, щоб розширювати і боронити кордони вітчизни, так нехай в майбутньому виходять звідси наступники, які зміцнюватимуть економічні основи сильної Польщі» [15, 9].

Однією з трагічних сторінок українсько-польських стосунків міжвоєнного періоду стало брутальне нищення з ініціативи польської влади православних храмів на Холмщині та Південному Підляшші у травні-липні 1938 р. Керманічами держави, насамперед їх військовою партією, ця акція розглядалася як один із завершальних заходів щодо остаточного вирішення так званого «українського питання» на засадах колонізації та навернення української спільноти до католицизму. Згідно офіційних даних, було знищено 127 культових об'єктів православних вірних: 91 церкву, 10 каплиць та 27 молитовних будинків [8, 60]. На кінець 1930-х рр. з 389 православних церков, що існували у міжвоєнній Польщі на момент здобуття нею незалежності, залишилася 51 (189 – зруйновано, 149 перетворено на костели) [9, 5].

Руйнівна акція 1938 р. супроводжувалася безповоротними втратами пам'яток українського сакрального мистецтва. Така доля мала спіткати й церкву Успіння Пресвятої Богородиці у Щебрешині Замосцьського повіту, відому ще з XII ст. (1184 р.). Варвари встигли скинути дах і розібрати стелі, але протести польських науковців і пам'яткоохоронців, української громади не дали завершити акт вандалізму. Те, що від церкви залишилося, зберегли у «якості історичних руїн» [10, 462-463]. Сьогодні ця православна святиня відбудовується коштом Польської держави.

Попри зусилля влади обмежити поширення інформації про події на Холмщині та Південному Підляшші, відгомін про них прокотився усюю країною. Проурядова преса підтримувала антиправославну і заразом антиукраїнську акцію. Вважається, що саме одне з таких видань, яким був «Щоденний ілюстрований кур'єр» («Ilustrowany Kurier Codzienny»), матеріалом від 24 березня 1938 р. розпочало у пресі кампанію про «українську небезпеку», вбачаючи її в українізаторській діяльності православної церкви [13].

На відміну від проурядової періодики опозиційна преса (ліва й консервативна) друкувала, незважаючи на заборони, матеріали, де критикувала дії влади на Холмщині та Південному Підляшші як такі, що суперечили інтересам держави. До них належали впливові загальнопольські видання на кшталт львівського «Часу» («Czas»), «Щоденної познанської газети» («Dziennik Poznański») та вільнюського «Слова» («Słowo»).

Яскравим підтвердження цього може слугувати позиція «Слова». Упродовж липня-серпня 1938 р. ця щоденна газета помістила низку статей відомого консервативного публіциста С. Цат-Мацкевіча з негативною оцінкою дій влади щодо православних святинь на Холмщині та Південному Підляшші. Особливу увагу привертає стаття «Діти на семафорах і стрілках», опублікована 30 липня 1938 р. [12]. Автор повідомляв, що у червні-липні на теренах східних повітів Люблінського воєводства зруйновано 114 церков і молитовних будинків. Він підкреслив, що серед них були храми – і пам'ятки старовини, і сакральні будівлі, зведені у 1930-х рр. завдяки пожертвам православного населення. Дії влади С. Цат-Мацкевіч прирівнював до брутальних акцій, що їх здійснювали на польських землях ті держави, які брали участь у поділі Першої Речіпосполитої наприкінці XVIII ст. Політику влади публіцист порівнював також з безрозсудною поведінкою дітей, які не усвідомлювали наслідків своїх вчинків. С. Цат-Мацкевіч писав: «Я бачив дітей, які на залізничній колії збудували пірамідку з камінців. Чи то були дуже злі, дуже зіпсовані діти? Ні – просто діти. Аж страшно подумати, що б вони могли вчинити, якби добралися до семафорів, стрілок, яку б спричинили катастрофу. Отож, таке руйнування православних храмів – це політика дітей, які добралися до семафорів і стрілок». [12].

В іншій статті С. Цат-Мацкевіч значно гостріше висловився про дії влади щодо православної церкви. Він стверджував: «Ми всі, цілий польський народ відчуватимемо наслідки помилок, спричинених легковажною і такого низького інтелектуального рівня політикою нинішнього уряду у цій справі. Якби я був послом [депутатом. – *О. Г.*] до Сейму, то я звернувся б з вимогою притягти у зв'язку з цією справою уряд до відповідальності перед Державним трибуналом» [11].

Щодо україномовних періодичних видань, то прикладом засудження акції нищення православних церков на Холмщині та Південному Підляшші є матеріал, вміщений у щоденній львівській газеті «Діло». Загалом це видання вважало будь-яку діяльність органів польської влади стосовно ущемлення прав українського православного населення Другої Речіпосполитої як таку, що спрямовувалась проти українських національних інтересів загалом. Упродовж травня-серпня 1938 р. з приводу антиправославної акції газета опублікувала серію статей, а також обширну поточну інформацію. Тут йшлося про перебіг подій, пов'язаних з нищенням православних святинь, протести ієрархів православної церкви Польщі, численні звернення православних вірних до уряду припинити варварську акцію на Холмщині та Південному Підляшші, відгуки на неї за кордоном тощо. Редакція газети надавала

слово авторам, які задумувалися над порятунком сакральної спадщини, що лишилася після зруйнованих церков. Зокрема С. Городинський висунув пропозицію про необхідність опіки над церковним начинням, що уціліло після варварських дій [4]. В ряді матеріалів зверталася увага на те, що вціліле церковне майно, де було чимало цінних пам'яток історії та культури – ікони, літургійне начиння, ін. – старости рідко передавали в інші церкви. Зазначалося, що їх пробували зберегти лише парафіяни, для яких ці предмети мали передусім релігійне значення. Таких залишків було досить багато. Частина з них була передана до церкви у Грубешові, яка була переповнена церковним начинням [5].

Таким чином, аналіз ряду періодичних видань міжвоєнної Польщі загальнопольського та регіонального характеру засвідчує, що на їх сторінках тією чи іншою мірою була присутня тематика, пов'язана з українською культурною спадщиною на західних етнічних українських землях. Відповідний матеріал подавався головним чином під польським кутом зору, згідно якого чимало пам'яток історії та культури, що належали українцям, зараховувалися до надбань польської нації. Обминалася тематика збереження сакральної спадщини. До неї польська преса в політичному контексті звернулася 1938 р. у зв'язку з брутальною акцією нищення православних церков на Холмщині та Південному Підляшші. Частина польської періодики негативно оцінила дії влади, вважаючи їх наслідки вкрай непередбачуваними для майбутнього польської нації. Цей та подібні аспекти теми й надалі потребують дослідження шляхом ознайомлення із змістом багатьох інших періодичних видань, що виходили на теренах міжвоєнної Польщі. Їх висвітлення сприятиме розв'язанню суперечливих питань українсько-польських стосунків 1920-1930-х рр., наповненню їх гуманістичним змістом, пошуків точок дотику, що не роз'єднують обидва народи, а сприяють їх зближенню.

Посилання

1. Бібліографія української преси в Польщі (1918-1939) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918-1919) / [уклад. Євген Місило]. – Едмонтон : Альберта, 1991. – 250 с.
2. Вішка О. Преса української еміграції в Польщі (1920-1939 рр.): історико-бібліографічне дослідження / О. Вішка; наук. ред.-консультант М.М. Романюк. – Л. : [б. в.], 2002. – 480 с.
3. Гаврилук О.Н. Визначний пам'яткознавець Волині (до 100-річчя від дня народження Леоніда Маслова) / О.Н. Гаврилук // *Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Історичні науки.* – Вип. 13. – 2009. – С. 326-331.
4. Городинський С. Як пропадають твори мистецтва / С. Городинський // *Діло.* – 1938. – 12 липня.
5. Гучванович Р. На рятунок наших скарбів! Що буде з цінними залишками по зруйнованих холмських церквах? (Лист з Холмщини) / Р. Гучванович // *Діло.* – 1938. – 9 серпня.
6. Заставецька Н. Охорона пам'яток воєнної історії у Східній Галичині в 1919-1939 рр. як аспект україно-польських

відносин (за матеріалами періодичних видань) / Н. Заставецька // Вісник Луганського нац. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. Історичні науки. – 2006. – № 17 (112), жовтень. – С. 188-194.

7. Кінд-Войтюк Н. В. Краєзнавець Волині і церковний діяч Анатолій Дублянський / Н. В. Кінд-Войтюк // 36. навч.-метод. матеріалів і наук. статей істор. ф-ту ВДУ ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2001. – Вип. 6. – С. 123-127.

8. Купріянович Г. Акція руйнування православних церков на Холмщині і Південному Підляшші / Г. Купріянович. – Люблін: Wyd-wo-Drukarnia L-PRINT, 2008. – 120 с.

9. Павлюк І.З. Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917-1939, 1941-1944 рр. / І. З. Павлюк / Національна академія наук України; Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника. Наук.-дослід. центр. періодики. – Л.: Камінь, 2001. – 285 с. – (Періодичні видання регіонів України).

10. Слободян В. Церкви Холмської єпархії / В. Слободян. – Л.: НТШ, 2005. – 560 с.

11. Cat-Mackiewicz C. A jednak kiedyś o tem trzeba będzie mówić / C. Cat-Mackiewicz // Słowo. – 1938. – 11 sierpnia.

12. Cat-Mackiewicz C. Dzieci na semaforach i zwrótnicach / C. Cat-Mackiewicz // Słowo. – 1938. – 30 lipca.

13. Cerkiew prawosławna nie może być miejscem agitacji ukraińskiej // Pustrowany Kurier Codzienny. – 1938. – 24 marca.

14. Czechowicz J. Zabytki Włodzimierza / J. Czechowicz // Przegląd Lubelsko-Kresowy. – 1925. – № 7. – S. 3-4.

15. Iwanicki K. Łuck i zamek w Łucku / K. Iwanicki // Przegląd Lubelsko-Kresowy. – 1925. – № 8. – S. 3-5.

16. Iwanicki K. Łuck i zamek w Łucku / K. Iwanicki // Przegląd Lubelsko-Kresowy. – 1925. – № 9. – S. 5-8.

17. Jaworski P. Szkic historyczny o Wołyniu / P. Jaworski // Przegląd Lubelsko-Kresowy. – 1925. – № 2. – S. 10.

18. Paczkowski A. Prasa polska w latach 1918–1939 / A. Paczkowski. – Warszawa: PWN, 1980. – 520 s.

19. Piotrowski W. Muzeum Ks. Ostrogskich w Ostrogu Wołyńskim / W. Piotrowski // Przegląd Lubelsko-Kresowy. – 1925. – № 8. – S. 5-8.

20. Przegląd Lubelsko-Kresowy. – 1925. – № 2. – S. 13-14; 1925. – № 7. – S. 5.

21. S. J. Migawki kresowe. Między Maciejowem a Przewałamami / J. S. // Przegląd Lubelsko-Kresowy. – 1925. – № 15. – S. 13-14.

22. Tambor J. Procesy w Polsce / J. Tambor // Słownik literatury polskiej XX wieku / [pod. red. Marka Pytasza]. – Katowice: Wyd-wo Naukowe, 2001. – S. 318.

23. Wiatrowski A. Wiśniowiec / A. Wiatrowski // Przegląd Lubelsko-Kresowy. – 1925. – № 10. – S. 6-9.

Гаврилюк А.Н. Пресса межвоенной Польши об изучении и сохранении культурного наследия украинского населения западных этнических украинских земель

В статье рассматриваются материалы ряда периодических изданий Второй Речисполитой (1918-1939 гг.) на польском и украинском языках, в политическом контексте касавшихся судьбы памятников истории и культуры украинского сообщества в пределах этого государства. Обращено внимание на проблемы исследования и охраны в первую очередь церковной старины на подвластных тогда межвоенной Польше украинских этнических землях. Подчеркнуто, что многочисленные публикации по проблеме появились в середине – второй половине 1938 г. Это связано с варварской акцией уничтожения польской властью православных церквей на Холмщине и Южном Подляшье в течение мая-июля 1938 г. Прослежено отражение в печати хода и трагических последствий этой акции, отношение авторов публикаций к политике властей, позиции общественности страны относительно разрушения православных святынь.

Ключевые слова: межвоенная Польша, пресса, украинское население, культурное наследие, 1938 г.

Gavryliuk A.N. The press of Poland in a period between the wars concerning cultural heritage's studying and preservation of Ukrainian population inhabiting the western ethnic lands

The article reviews materials of serial publications of II Rich Pospolyta (1918–1939) in Polish and Ukrainian languages, which in political context refer to the future of Ukrainian community's history and culture all over this state. First of all, the attention is paid to the problems of investigation and custody of the church relic at the ethnic Ukrainian lands, dependent on Poland in a period between the wars. The article emphasizes, that numerous published works about this question appeared in the middle and the second part of 1938, which is mostly connected with the atrocious action of Orthodox churches' destruction by Polish authority at the territory of Kholmshchyna and Southern Podlyashya from May till July in 1938. The reflection in the press concerning course of events and tragic consequences of this action was shown, as well as the authors' attitude towards the government, the position of state's community about the Orthodox churches' destruction.

Key words: Poland in a period between the wars, the press, Ukrainian population, cultural heritage, 1938.

04.04.2011 p.

УДК [94: 726.6](477. 51)

**Ю.О. Карманов
Т.Г. Новик
П.В. Солобай**

НЕКРОПОЛЬ СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКОГО МОНАСТІРЯ В НОВГОРОДІ-СІВЕРСЬКОМУ

В статті на підставі писемних джерел та археологічних досліджень розглядається історія виникнення та формування некрополя Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря. За час свого існування монастирське кладовище стало значним комплексом, де були поховані сотні ченців обителі, настоятелі, відомі релігійні діячі та поважні жителі міста.

Ключові слова: монастир, некрополь.

Новгород-Сіверський Спасо-Преображенський монастир займає помітне місце серед історико-архітектурних комплексів Чернігово-Сіверської землі. Монастир, що колись знаходився у 2-х кілометрах нижче за течією р. Десни від стародавнього міста, нині розташований у східній частині м. Новгорода-Сіверського. Його виникнення дослідники відносять до другої половини XII ст., коли на цьому місці була збудована кам'яна Спасо-Преображенська церква [4, 78-79; 14]. Археологічні матеріали дозволяють датувати заснування поселення на монастирському пагорбі не раніше кінця XI – початку XII ст.

Монастир привертає і привертає увагу багатьох дослідників історії стародавнього міста, але, торкаючись діяльності багатьох культурних діячів, які прославили своєю діяльністю Сіверщину, мало хто звертає увагу на те, що за дев'ять століть на